

Estetik, arkitektur och bohuslänska förhållanden

Sammanfattning:

Miljön på Sotenäset är unik. Naturens skulpterade granit och unika flora skapar tillsammans med den äldre fiskar- och stenhuggarbebyggelsen ett kulturlandskap med stora livsmiljö- och upplevelsevärden. Att värna om denna miljö är något som berör alla som bor och verkar i norra Bohuslän. Detta kapitel syftar till att diskutera Sotenäs miljö utifrån ett övergripande perspektiv. Det fungerar som en introduktion till övriga delar av dokumentet. Centralt i resonemanget är att ställa *estetiken* i centrum. Estetik är läran om det vackra. Varje byggprojekt får konsekvenser för den allmänna miljön. Genom att ställa de estetiska frågorna i centrum kan vi länka det enskilda byggprojektet till helhetsmiljön. Med en gemensam syn på estetik och arkitektur kan kommunikationen mellan byggandets olika aktörer underlättas.

Sotenäs bebyggelse - en gemensam resurs att förvalta och utveckla

Norra Bohuslänns kustband är klassat som nationallandskap enligt miljöbalkens fjärde kapitel. Den skulpterade graniten, fjordarna och kustsamhällena skapar tillsammans en helhet som bär på ovärderliga natur- och kulturkvaliteter. När vi gör ingrepp i den fysiska miljön, t.ex. genom att bygga nytt i känsliga lägen eller bygga om äldre hus, gör vi samtidigt ingrepp i denna helhet. Ingrepp som kan vara allt ifrån raffinerade och förskönande till klumpiga och förvanskande. En viktig del i kulturmiljövärden är att

förvalta och utveckla bostadsbebyggelsen. Här vilar ansvaret på kommunen och de privatpersoner som bygger. När privatpersoner förverkligar sina husdrömmar är det viktigt att detta sker i samklang med naturen och den äldre bebyggelsen.

Grundläggande för varje byggprojekt bör vara en *estetisk* medvetenhet. Detta innebär att vi måste se de lokala kvaliteterna i ett större sammanhang. Genom att vara medveten om de faktorer som bygger upp estetiska kvaliteter underlättas kommunikationen mellan byggandets olika aktörer; kommunen, privatpersonerna och byggtreprenörerna. Den bästa garantin för att den byggda miljöns kvaliteter bibehålls är att alla invånare är intresserade av sin hembygd och dess bebyggelse. Då blir kulturmiljövärden en gemensam angelägenhet som både skapar vackra samhällen och gott socialt klimat.

Estetik - läran om det vackra

Estetik (av grekiskans *aisthesis*) är läran om det vackra. Begreppet spelar en central roll för konst, arkitektur, musik och andra verksamheter som syftar till att skapa och utveckla konstnärliga verk. Detta betyder inte att estetik är ett begrepp som är förbehållet konstnärer. Estetisk kvalitet i exempelvis byggnader och städer skapas när många människor enas om att ett hus eller en miljö har sådana skönhetsvärden att det höjer sig över mängden och har värden bara genom sitt utseende. När det gäller estetik och byggnader måste vi förstå begreppet ”arkitektur”. Arkitektur är ett vidare begrepp som ställer estetiken i sitt sammanhang.

Arkitektur - det sköna, det hållbara och det ändamålsenliga

Alla byggnader har estetiska, tekniska och funktionella egenskaper. När dessa tre hörnstenar samspelar skapas kvaliteter som kan benämnas som ”arkitektur”. För att en byggnad skall kunna betraktas som arkitektur krävs alltså en medvetenhet om hur dess olika ändamål fungerar tillsammans. De tekniska och funktionella aspekterna är i regel lätta att förstå, vi kan ganska enkelt säga om en konstruktion kommer att hålla eller om ett hus uppfyller sina praktiska ändamål. När det gäller estetik är det inte riktigt lika lätt. Att förstå en byggnads estetik handlar om att få insikt i de estetiska värderingar som fanns när byggnaden uppfördes. Dessa är ofta knutna till bredare samhälleliga frågor. Vad som är rätt i ett visst historiskt och geografiskt sammanhang kan vara fel i ett annat. Skönheten i kulturmiljöer som Visby, Vadstena eller de bohuslänska fiskelägena är intimt knutna till de historiska förutsättningar som fanns när de byggdes. Att skapa en vacker villa eller fritidshus handlar ofta om att ta hänsyn till platsens förutsättningar och eftersträva ett konsekvent och harmonisk formspråk som stämmer med tidens byggt teknik och de önskvärda funktionerna. I vår tid, när mycket av det som byggs är typhus utan egentlig platsanknytning, framstår det lokala och genuina som mycket värdefullt. Att finna ett sätt att bygga där de lokala traditionerna utgör grund, men där man samtidigt bejakar god formgivning är eftersträvansvärt. Gamla bebyggelsemiljöer har sina kvaliteter, modern arkitektur har sina. Vilka kvaliteter framtidens miljöer skall ha är inte förutbestämt! Har vi kunskap om den naturtyp och bebyggelsehistoria som finns på platsen blir det dock mycket lättare att undvika misstag. I Bohusläns kustband råder delvis andra förutsättningar än i andra delar av Sverige. Det öppna, karga landskapet och de täta gamla kustsamhällena ställer speciella krav på byggnader men gör också att mycket stora skönhetsvärden kan skapas om byggnader och natur samspelar. Förhållandet mellan byggnaden och platsen är ständigt närvarande, det går inte att isolera enskilda tomter och se estetiken som någonting som bara berör själva huset. Vi måste alltså eftersträva en situation där estetik betraktas utifrån ett helhetsperspektiv. *Arkitektur*

är därför ett viktigt begrepp. Att bibehålla de skönhetsvärden som skapas i mötet mellan landskapet och bebyggelsen är av stor betydelse för att kunna utveckla kustbygdens attraktivitet i framtiden.

Att ställa estetiken i centrum

När man bygger om småhus, eller bygger nytt, är det många olika saker som skall uppnås. Hushållets behov av ytor skall tillgodoses. De nya rummen skall fungera med möbler och inventarier. Dessutom skall byggprocessen löpa smidigt. Hantverkare av olika slag skall samordnas och budget skall hållas. Utöver detta skall den ”mjuka” frågan; husets estetik, avgöras. Estetiken är på många sätt mer grundläggande än de praktiska och tekniska frågorna. Här handlar det om allt ifrån att skapa harmoniska rum inomhus till att ge huset vacker exteriör, genomtänkta uterum och ett formspråk som passar i omgivningen. Det är alltså mycket viktigt att grundligt arbeta igenom de estetiska frågorna innan de mer konkreta tar vid. I småhusbyggandet är det lätt att för tidigt fokusera på byggandets praktiska sidor; på byggprocessen, fast inredning och ”ytligt” formspråk som fasadfärg, burspråk och fönsterspröjs. Det kan vara lätt att välja ett hus ur en katalog som är ritat för att passa på en platt och lummig trädgårdstomt, utan att tänka på hur det egentligen kommer att se ut i den karga bohusnaturen. Det kan också vara lätt att förbise de kvaliteter ett äldre hus besitter i sina proportioner, sitt hantverksmässiga utförande och i relation till sin omgivning. Vid inledningsfasen av ett byggprojekt är det därför viktigt att ställa estetiken i centrum. När man väl bestämt sig för husets grundläggande utseende faller ofta de praktiska bitarna enklare på plats. Då har man ju redan tänkt igenom och funnit en form för planlösning, detaljer, tomt och omgivande bebyggelse. I helhetssynen skapas arkitektur. I detta arbete är arkitektens kunskap alltid värd att konsultera. Arkitekten har utbildning i att väva samman alla olika krav man kan ställa på byggnaden och ge detta en konstnärlig form. Han eller hon är också utbildad i att se byggnaden i sitt historiska och geografiska sammanhang. Vid renovering av kulturhistoriskt intressanta bebyggelse kan det även vara värt att konsultera bebyggelseantikvarier (på Bohusläns museum finns en stor kunskapsbank) som är experter på äldre byggt teknik. Slutsatsen av resonemanget är att den estetiska medvetenheten bör finnas med i hela byggprocessen. Genom att sätta sig in i platsens natur- och kulturförutsättningar innan byggandets praktiska sidor tar vid kan vi anpassa byggnaden till omgivningen och undvika situationer där vi förstör befintliga kvaliteter genom ogenomtänkta ingrepp.

Sotenäsens miljö byggs upp av graniten, bebyggelsen och havet, men också av ljuset och färgerna. Ju mer vi lär oss om dess egenskaper desto bättre blir vi på att utforma nya byggnader.